

15. Erametsandusest

Heino Väljaots

Metsanduse taustast

1995. aastal asuti Eestis koostama metsanduse arenguprogrammi. Selle kõige olulisemaks osaks peeti riigi metsapoliitika koostamist, mis valmis ja kiideti heaks Vabariigi Valitsuses 25. märtsil 1997. aastal ja Riigikogus 11. juunil 1997. aastal. Selles jäeti riigi funktsioonideks: seemnevarumine, riigimetsade majandamine, tulevalve, ulatuslike metsakahjustuste ärahoidmine ja erametsaomanike nõustamine. Määrati, et kõik riigi metsandusfunktsioonid jäävad ühe ministeeriumi, s.o Keskkonnaministeeriumi valitsemisalasse, kusjuures riigi kui metsaomaniku ja riigi kui võimu- ning järelevalveorgani funktsioonid lahutati ministeeriumi valitsemisalas. Metsaomandi asjus määrati, et enne 23. juulit 1940 riigile kuulunud metsamaa ulatuslikku erastamist ei toimu. Seega otsustati riigile jätta kuni 1 mln ha Eesti Vabariigi praegusest metsapindalast. Metsaseaduses (09.12.1998) kehtestati, et riigile kuuluva metsa pindala peab moodustama vähemalt 20 protsenti Eesti Vabariigi maismaa pindalast. See on 874 470 ha. Maakatastri andmetel oli see 31. märtsi 1999. aasta seisuga ka riigi omandisse vormistatud. Endistel talumaadel kasvavad metsad, mida on üle 1 200 000 hektari, tagastatakse ja erastatakse maareformi seaduse kohaselt eraomandisse. 1. jaanuari 2000. aasta seisuga oli neist eraomandina maakatastrisse kantud siiski ainult ca 510 000 ha, sellest talu- ja peremetsadena ca 450 000 ha. Omanikke arvestatakse olevat 42 000. Arvudest nähtub, et metsamaade erastamisprotsess on Eestis oluliselt pidurdunud. Era- ja riigimetsamaa vahekorrd peaks praeguse seadusandluse kohaselt olema ligilähedaselt 60% ja 40%, on aga 25% ja 75%. EL-i riikides, kus riigi funktsiooniks ei peeta ettevõtlusega tegelemist on riigimetsi umbes 16%. Meie riikliku metsasektori haldusaparaat, kes on riigi metsamaade valitsejaks, majandajaks ning ka riikliku järelevalve teostajaks, ei ilmuta EL-i suundumustele ja erametsanduse arengule vajalikku tähelepanu. Ka põllumajandussektori institutsioonid, kes oma põhimääruse kohaselt teevad paljude ülesannete juures otseselt ka erametsanduse arendamise poliitikat, ei ole põllumeestest maa- ja metsaomanike huvisid ning vajadusi vajalikul määral arvestanud ega kaitsnud. Sektori arengule see kasuks ei tule. Euroopa Liidu ja Vabariigi Valitsuse põllumajanduspoliitika tagab teadaolevalt nende protsesside kiirenemise.

Metsapindalalt on Eestis esikohal männikud, järgnevad kaasikud, kuusikud, hall-lepikud ja haavikud. Puistute keskmine vanus on 52 aastat, keskmine hektari puidutagavara 153 tm ja tagavara aastane hektari juurdekasv ca 5 tm. Ühe elaniku kohta on kasvavat metsa 178 tm. Metsamaa pindalalt ühe elaniku kohta oleme Euroopa riikide seas Soome, Rootsi ja Norra järel 1,26 hektariga neljandal kohal.

Erametsandus ja Euroopa Liit

Euroopa Liit toetab põllumajandusliku eraomandi arengut, sealhulgas erametsandust oma fondidest juba enne EL-iga liitumist. Üks toetusprogramm on SAPARD. Taotluse ja otstarbeka projekti korral võib omanik sellest fondist saada koos Eesti Vabariigi poolse osaga toetust 50% ulatuses projekti maksumusest. Erametsanduses võib loodetavasti toetust saada nii metsakasutuse korrastamiseks kui ka võsastunud metsa- ja põllumajandusmaade metsaks kujundamisel.

Puidukasutuse suuruseks erametsades on metsapoliitika kohaselt kavandatud 4,0 mln tm aastas, sellest lageraiete korras 2,35 mln tm ja hooldus- ning muude raiete korras 1,65 mln tm. Tegelikult on viimasel ajal aastas erametsades raiatud ligilähedaselt 3 mln tm puitu, millest palke, paberipuid ja küttepuitu on olnud enam-vähem võrdsetes kogustes. Metsakasutusel on probleemiks hall-lepikud, mille puit peaks aastakasutusest moodustama 20%. Need jäetakse põhiosas aga kasvama, raiudes samal ajal okaspuupuistuid rohkem kui metsamajandamiskavades on õigeks peetud. See on tekitanud arusaamatusi. Hall-lepa puitu tuleks kasutada puitplaatide valmistamiseks, küttena energiamajanduses, samuti

saematerjalina.

Erametsade metsakasutuse korrastamise eesmärgil on põllumajanduse ja maaelu investeeringute programmi 3. meetmes kavandatud SAPARD-i ja riigi finantstoetust kahel järgneval juhul.

1. Metsa hooldamise ja/või varumise ettevõtlusega alustamiseks või sellealase tegevuse laiendamiseks.

Selgituseks tuleb märkida, et Eesti erametsadest varutakse mets reeglina talvel. See tagab põllumajandustootjatest metsaomanikele talvise tööhõive ega tekita kahju suvisele aktiivsele elukeskkonnale metsas. Metsa varumiseks tänapäeva tasemel (kvaliteet, tootlikkus, ökonoomsus, ohutus jm) tuleb nii üksikettevõtjad kui ka metsahooldamise ja -varumise töögrupid (kontraktorid) koolitamise teel välja õpetada, anda neile kutsestandardid ja koostada otstarbekad töötehnikad. Talvise metsavarumise lõppedes saavad traktorite, autode ja tõstukitega varustatud metsa-varumisettevõtjad kevadsuvel, kui ornitoloogid peavad metsavarumist ebaeetiliseks, töötada põllumajanduses. Sellise ettevõtluse käivitamiseks on vaja EL-i ja Eesti riigi finantsabi.

2. Puidu töötlemise ja/või puidutoodete tootmise ettevõtlusega alustamiseks või sellealase tegevuse laiendamiseks.

Erametsade raietelt saadav palkide kogus võib ulatuda 1,3 mln tihumeetrini. See annab hea võimaluse kohaliku puidutöötlemise arendamiseks, e-rahuldada maaelanikkonna töödeldud puidu ja puutoodete vajadused töödelda puitu ekspordiks, parandada tööhõivet, suurendada maapiirkondade rahalisi sissetulekuid ja sel teel elukvaliteeti maal.

Puidutöötlemiseks vajaliku tehnika ja tehnoloogia soetamine on väga kulukas, mistõttu ettevõtluse käivitamiseks ja laiendamiseks on SAPARD-i ja Eesti riigi kaasfinantseerimine vajalik.

Põllumajanduse ja maaelu investeeringute programmi 4. meetmes on kavandatud maapiirkonna infrastruktuuri ja elukeskkonna investeeringutoetus väheväärtusliku lehtpuumetsa või põõsastiku uuendamiseks hinnalisema puistuga, kui ringimetsastatav maatükk ei ole väiksem kui kaks hektarit ja kui investeeringu tulemusena hinnalisema puidu osatähtsus puistus suureneb vähemalt 50%.

Eestis on hulgaliselt väikseid, väheviljakaid (alla 35 hindepunkti) põllumajanduslikke kõlvikuid, võsastunud rohumaad ning võsa, mida saak täieliku või osalise metsa istutamise, osaliste hooldusraiate, kohatise maaparanduse ja teedeehitamise (remontimise) tulemusena kujundada hinnalise puistuga metsamaaks. Investeeringutoetust kohatisele maaparandusele ja teedeehitusele (-remondile) võimaldab taotleda sama meede. Nii on Eestis võimalik 10 aasta jooksul väärtuslikuks metsaks kujundada kuni 100 tuhat ha põllumajandusmaid, kuid nende hektar maksumus kujuneb ~15 tuhande krooni suuruseks. See on väga suur ettevõtmine ja eeldab eelnevalt EL-i ja Eesti riigi toel võimeka erametsaorganisatsiooni väljakujundamist, kes oma spetsialistide abil suudab pindade valikul omanikke nõustada, töövõtjaid leida, taimla- puukoolimajandust arendada ja tagada töö tegemine, selle hea kvaliteet ning raha rangelt sihipärane kasutamine.

Mõningatel juhtudel on lubatud toetada ka ringimetsastatud maatükki hooldamise kulusid 5 aasta vältel. Joulukuuskede istanduse rajamis rahaliselt ei toetata. Toetatakse metsaomanikke, mitte avalikõiguslikke asutusi.

Metsade, sealhulgas erametsade kasutamise, taastamise ja kujundamise põhiprintsiibiks on metsaresursside säästlik, pidev, ühtlane ning mitmekülgne kasutamine. Metsapoliitikaga nähti ökosüsteemide kaitseks ja bioloogilise mitmekesisuse säilimiseks ette tõsta range režiimiga kaitstavate metsamaade pindala praeguselt 3%-lt järkjärgult vähemalt 4%-ni

suurendades sealjuures kaitstavate põlismetsade pindala, parandades kaitsealade esindatavust ja laiendades moodustatud piiranguüksusi. Praegu on Eestis 318 kaitseala, nende territoorium hõlmab ligikaudu 12% maismaapindalast, kusjuures rangelt kaitstavaks pindalaks on ~2% maismaast. Tänapäeval tegeletakse kaitsealade võrgustiku kavandamisega vastavalt EL-i soovitudele.

Talu- ja peremetsades toimus eelmisel suvel vääriselupaikade väljaselgitamine ja omanikele nende kaitse alla andmine lepingutega. Raha olemasolul maksab riik kaitsmise eest tasu.